

Voorwoord

‘Qu'est-ce que le tiers-état?’ Zo luidt de vraag die de omslag van deze uitgave van *Groniek* siert. De vraag is de titel van een pamflet uit januari 1789 waarin Abbé Emmanuel Joseph Sieyès een vurig pleidooi houdt voor de belangen van de derde stand in Frankrijk, de burgerij. Over het algemeen wordt het geschrift gezien als een van de belangrijke opmaten naar de gebeurtenissen die later dat jaar een aanvang zouden nemen, de gebeurtenissen die wij nu aanduiden met de term ‘Franse Revolutie’.

Voor deze grootse gebeurtenis in de geschiedschrijving heeft de redactie voor een specifieke invalshoek gekozen. Zoals de naam van Sieyès' pamflet op de omslag gevat is in een geopend oog, zo zal de Franse Revolutie in deze *Groniek* steeds door het oog van tijdgenoten beschouwd worden. De toeschouwer is betrokken bij het bekeken, omdat elk ‘kijken naar’ allereerst een onderkenning is van het bestaan van datgene wat wordt bekeken. Roept niet pas het ‘kijken naar’ een gebeurtenis werkelijk als historische gebeurtenis in het leven? In deze *Groniek* willen we laten zien hoe verschillende toeschouwers de Franse Revolutie bekeken en wat hun beschouwing zegt over de maatschappijen waarin ze leefden.

Reflecteren op het toeschouwersperspectief kan niet alleen onze kennis van de Franse Revolutie aanscherpen en adequater maken, maar geeft ook een antwoord op de fascinerende vraag hoezeer de revolutie op het moment dat zij plaatsvond al als een historische gebeurtenis werd gezien. Wat wij de Franse Revolutie noemen, kan in de ogen van sommige van haar tijdgenoten wellicht slechts een reeks van fragmentarische gebeurtenissen geweest zijn. Met deze eerste *Groniek* over de Franse Revolutie, bieden wij u, om herhaling binnen het discours rondom dit onderwerp te voorkomen, verschillende ooggetuigenissen in ruimtelijk (niet in temporeel) opzicht. Daarmee is het thema van deze *Groniek*-uitgave die voor u ligt bekend: de beschouwing van de Franse Revolutie door het oog van haar tijdgenoten. In de vijf artikelen staan niet de ‘hoofdrolspelers’ van de revolutie centraal, maar diegenen die vanaf de zijlijn toekeken en tezamen een fraai overzicht vormen van belangrijke toeschouwers. Hoe keken Britse parlementariërs, Duitse filosofen, rijke Franse vrouwen en Amerikaanse politici naar de gebeurtenissen in Frankrijk? Hoe was het om toeschouwer te zijn van deze alles veranderende reeks spectaculaire gebeurtenissen?

Het openingsartikel van deze uitgave wordt verzorgd door Frank

Ankersmit. Hij tracht niet alleen licht te werpen op de mogelijkheden en moeilijkheden van het begrip toeschouwer, maar zal ook laten zien dat nu juist de Franse Revolutie één van die gebeurtenissen is waar ooggetuigen werkelijk de geschiedenis ‘zelf’ hebben kunnen zien gebeuren.

Emma Macleod vertelt in het tweede artikel dat het Britse volk eensgezind gefascineerd in hun oordeel over de Franse Revolutie was. De verschillende Britse parlementariërs daarentegen keken ieder met hun eigen ogen: de conservatieven, liberalen en radicalen zagen wat ze zelf wilden zien. De Britse politici veranderden langzaam van passief publiek naar introspectieve toeschouwers: wat betekende de Franse Revolutie eigenlijk voor ‘*domestic affairs*’?

In het derde artikel laat Marisa Linton de Franse Revolutie zien door de ogen van Franse toeschouwers, zoals door de bruine ogen van Olympe de Gouges en de blauwe van Madame Roland. Sommige vrouwen bleven aan de zijlijn toekijken of voerden een pennenstrijd, anderen zetten zich fysiek in om de revolutie in hun voordeel te laten werken. Want waarom zou de revolutie alleen oog hebben voor de rechten van de man?

De Franse Revolutie had daarnaast een bijzonder grote weerslag op Amerika, daar deze grootschalige politieke omwenteling plaatsvond in het mondiaal toonaangevende Frankrijk op een moment dat Amerika zich aan het opbouwen was. Carl Hodge betoogt dat de Amerikaanse toeschouwers die zich bezighielden met de politiek door de revolutie werden geïnspireerd in hun stellingname inzake de legitimiteit van de autoriteit, de grenzen van een democratische overheid en de diplomatieke omgang met Europa.

Bij aanvang werd de Franse Revolutie door journalisten, dichters en denkers vanuit Duitsland toegejuicht als het begin van een nieuwe periode, waarop ongeduldig was gewacht. In het verloop van de revolutie zou dit voor de meesten uitlopen op een desillusie, hoewel tal van Duitse filosofen het vrijheidsbegrip dat ten grondslag lag aan de revolutie bleven prijzen. In het afsluitende artikel van het themagedeelte zal Jan Drentje enerzijds de enthousiaste schouwende Duitse idealisten bespreken en anderzijds gebruik maken van de gelegenheid om aansluitend op dit onderwerp het boek van Frits Bolkestein, *De Intellectuele Verleiding* (2011), te bekritisieren.

Wat betreft het supplement mogen we met gepaste trots een nieuwe rubriek aan u voorstellen, te weten *Discordia*. Met *Discordia*, de gelatiniseerde naam van Eris, de Griekse godin voor chaos en twist, bieden we een filosofische en polemische analyse van termen of concepten die historici hanteren in het wetenschappelijk discours. Doorgaans

nemen historici gemakshalve aan dat termen, zoals ‘modernisering’ of ‘rationalisering’, die het conceptuele arsenaal (het instrumentarium) vormen voor de geschiedschrijving, afgebakend zijn en niet ter discussie staan. Maar dergelijke begrippen komen vaak voort uit specifieke tradities die inkleuring geven aan de concepten, alsook aan de oppervlakte verborgen implicaties met zich meebrengen. De rubriek biedt aan historici en andere wetenschappers de mogelijkheid om vastgeroeste concepten binnen de geschiedschrijving aan te vechten en met een eigen vernieuwende inbreng te komen.

In de eerste *Discordia* presenteert Wessel Krul zijn eigenzinnige visie op ons hedendaags natuurbegrip. Zijn filosofische analyse van het concept ‘natuur’ is ten dele geënt op zijn te verschijnen boek, *Landschap van Verlangen* (Historische Uitgeverij), maar kan als op zichzelf staand artikel tegelijkertijd worden beschouwd als een fraaie, verdiepende aanvulling – en naar eigen zeggen geenszins een commentaar – op ons vorige themanummer Natuur.

Inmiddels meer dan een jaar geleden sprak Steije Hofhuis tijdens de Dag van de Jonge Historicus, verzorgd door de stichting en uitgeverij Jonge Historici Schrijven Geschiedenis (JHSG), zijn hoop uit over een nieuwe toenaderingspoging tussen de geschied- en de natuurwetenschappen. Hij zal in de tweede *Discordia* een pleidooi houden voor een *Soft Scientific Turn*.

De *Hoog van de Toren* is geschreven door Bas Gooijer, die hierin betoogt dat de kunst van het ‘zien’ een essentiële vaardigheid voor de historicus is – een vaardigheid die ons in het bijzonder door de kunstenaar kan worden bijgebracht.

Tot slot, reacties op de nieuwe supplementsrubrieken en de *Hoog van de Toren* zijn meer dan welkom. Ook artikelen of bewerkingen van scripties die het waard zijn om gelezen en gepubliceerd te worden ontvangen wij graag.

De redactie wenst u veel leesplezier toe.